

сування нових методик у навчальному процесі, з'ясували їх системний вплив на результативність навчання. Одним із сучасних і найбільш ефективних є комплексний підхід, що виявляється

в синкретизмі різногалузевих знань та поєднанні різних методів і форм викладання, що значно покращують процес вивчення української мови як іноземної.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонів О. На перехресті мови і культури: урок української мови як іноземної. *Українська мова у світі* : Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, 6–7 листопада 2014. Львів : Видавництво Львівської політехніки. 2012. С. 17–21.
2. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія». 2004. 344 с.
3. Горда О. Структура та зміст уроку на тему «Робота» з української мови як іноземної». *Південний архів (філологічні науки)*. 2018. № 75. С. 136–141.
4. Івлева С. Аудіовізуальний та аудіолінгвальний методи вивчення української мови як іноземної. *Українська мова у світі*. Львів, 2016. С. 95–99.
5. Задунайська Ю., Кость С. Міжкультурна комунікативна компетенція здобувачів вищої освіти: особливості формування в процесі викладання іноземної мови. *Молодий вчений*. 2019. № 3. С. 286–289.

УДК 811.161.2'243:908:39

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.10-1.3>

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ – ДЕНЬ ВИШИВАНКИ

THE FORMATION OF LINGUISTIC AND COUNTRY-SPECIFIC COMPETENCE IN TERMS OF STUDYING A NEW UKRAINIAN TRADITION – VYSHYVANKA DAY

Горда О.М.,

orcid.org/0000-0001-8120-9591

кандидат філологічних наук,

старший науковий співробітник

Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків із діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»

У статті розкрито особливості формування лінгвокраїнознавчої компетенції (ЛКК) в середовищі іншомовців, що вивчають українську мову.

З'ясовано, що лінгвокраїнознавчий аспект ще неповною мірою розроблений у методиках викладання іноземних мов, які перебувають на стадії становлення, у тому числі й методиці викладання української мови як іноземної (далі – УМІ). Акцентовано на недостатній кількості публікацій прикладного спрямування в цій галузі.

На основі аналізу лінгводидактичних праць окреслено можливі шляхи формування лінгвокраїнознавчої компетенції. Висловлено думку, що використання лінгвокраїнознавчих компонентів на заняттях з УМІ передбачає ознайомлення іншомовців із реаліями та традиціями України, особливостями національної культури, історичними подіями, відомими діями тощо. Важливою в цьому контексті автор вважає інформацію про нову українську традицію – День вишиванки.

Запропоновано навчальну модель формування ЛКК для іншомовців, які вивчають УМІ на рівні B₂. Мета, закладена в цій моделі, – активізувати всі види мовленнєвої діяльності: читання, говоріння, слухання та письмо. Основою розробленої моделі є текст для читання та завдання, які допоможуть студентам/учням на заняттях з УМІ підготуватися до прочитання тексту країнознавчої тематики та перевірити себе на розуміння його змісту, а також інтерактивні вправи, призначені для роботи в парах і групах. Подано рекомендації щодо послідовності виконання тих чи інших завдань.

Змістове наповнення матеріалів розроблено з урахуванням необхідності формування в іншомовців, окрім лінгвокраїнознавчої, ще й мовленнєвої та мовної компетенцій.

Зроблено висновки, що запропоновану модель опрацювання навчального матеріалу лінгвокраїнознавчого спрямування можна використати у процесі розробки інших тем країнознавчого характеру, спрямованих на формування ЛКК.

Перспективу подальших досліджень автор вбачає в науково-методичних розробках з УМІ, що міститимуть навчальні матеріали про особливості традиційної та модерної української культури, зокрема популярних у світі фестивалів та інших подій, які відбуваються на теренах України.

Ключові слова: українська мова як іноземна, лінгвокраїнознавча компетенція, День вишиванки, текст для читання, завдання на розуміння змісту тексту, інтерактивні вправи для роботи в парах і групах.

The article considers the peculiarities of the formation of linguistic and country-specific competence (LCSC) in the environment of foreigners who study Ukrainian.

It is revealed that the linguistic and country-specific aspect is still not fully developed in the teaching methods of foreign languages that are at the stage of formation, including the methodology of teaching Ukrainian as a foreign language (UFL). The emphasis is placed on the insufficient number of application-oriented publications in this field. The possible ways of linguistic and country-specific competence formation are outlined based on the analysis of linguodidactic works.

It is opined that the usage of linguistic and country-specific components in classes with UFL make foreigners aware of the realia and traditions of Ukraine, peculiarities of the national culture, historical events, well-known figures, etc. Within this context, the author considers the information about the new Ukrainian tradition, namely Vyshyvanka Day, as important.

There is a represented educational model of LCSC formation for foreigners who study UFL at level B₂. The goal embodied in this model is to activate all kinds of speech activity: reading, speaking, listening, and writing.

The basis of the invented model is the text for reading and tasks that will help students in UFL classes to prepare for reading a text on an exclusively Ukrainian theme and check the understanding of its content, as well as interactive exercises designed for work in pairs and groups.

The recommendations for the sequence of performing certain tasks are provided.

The content of the materials is designed taking into consideration the need to form not only the linguistic and country-specific competence of foreign speakers but also speech and linguistic competencies.

It is concluded that the proposed model for processing linguistic and country-specific oriented learning material can be used in the process of development of other themes of Ukrainian-oriented character aimed at the formation of LCSC.

The author sees the prospect of further research in academic and methodological development with the UFL, which will contain teaching materials on the peculiarities of traditional and modern Ukrainian culture, particularly world-famous festivals and other events taking place in Ukraine.

Key words: Ukrainian as a foreign language, linguistic and country-specific competence, Vyshyvanka Day, text for reading, task for the content understanding of the text, interactive exercises for working in pairs and groups.

Постановка проблеми. Обов'язковою складовою частиною у процесі вивчення будь-якої іноземної мови є лінгвокраїнознавча компетенція (ЛКК). Її вважають одним із «найважливіших шляхів трансляції національної культури» [3, с. 53] в іншомовне середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування ЛКК була та залишається об'єктом наукового зацікавлення сучасних лінгводидактів. Її порушено в дослідженнях А. Вітренко (проаналізовано складові ЛКК та визначено лексичні одиниці, що мають виразну національно-культурну семантику) [1], Л. Коваленко, О. Фоменко та А. Шелякіної (розкрито особливості формування ЛКК на прикладі діяльності Центру англійської мови та інформації Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка) [3], І. Судук, Н. Литвин і М. Титової (подано методику введення лінгвокраїнознавчої інформації до навчального матеріалу з УМІ [6], Т. Лещенко, І. Самойленко та В. Юфименко (досліджено можливості використання в процесі викладання української мови як іноземної (УМІ) української пісні як лінгвокраїнознавчого матеріалу) [4], Н. Данилюк (описано мовні одиниці, вивчення яких в іншомовній аудиторії (на заняттях з української мови з арабськими студентами) вимагає врахування міжмовних і міжкультурних паралелей) [2], Л. Романишиної та Р. Кравець (обгрунтовано доцільність запровадження лінгвокраїнознавчого підходу в іншомовну підготовку студентів ВНЗ аграрного спрямування) [5].

Незважаючи на активну увагу науковців і педагогів до зазначеної проблеми, лінгвокраї-

нознавчий аспект ще неповною мірою розроблений у методиках викладання іноземних мов, що перебувають на стадії становлення, у тому числі й методиці викладання УМІ. Замало, зокрема, публікацій прикладного спрямування, що свідчить про актуальність порушеної у статті теми.

Постановка завдання. Лінгводидакти виокремлюють такі шляхи формування ЛКК: 1) з'ясування значень безеквівалентних лексем, що позначають реалії країни, мову якої вивчають іншомовці, та забезпечення нормативного використання цих лексем у мовленні; 2) ознайомлення з фразеологізмами, в яких відображено національні традиції, специфічні риси носія мови, побут країни тощо; 3) опрацювання лінгвокраїнознавчого матеріалу на основі відповідних рекламних проспектів, оголошень, вирізок із газет, афіш та ін.; 4) читання текстів лінгвокраїнознавчого спрямування та виконання завдань на їх розуміння [6, с. 158]. Їх, зокрема останній, ми врахували, розробляючи навчальні матеріали, які подаємо у статті.

Використання лінгвокраїнознавчих компонентів у навчальному процесі УМІ передбачає ознайомлення іншомовців із реаліями та традиціями України, особливостями національної культури, історичними подіями, відомими діячами тощо. Цікавою та пізнавальною в цьому контексті вважаємо інформацію про нову українську традицію – День вишиванки.

Мета статті – запропонувати навчальну модель формування ЛКК на прикладі ознайомлення з інформацією про започаткований в Україні День вишиванки.

Виклад основного матеріалу. Основою нашої навчальної моделі є текст для читання та вправи на запам'ятовування нової чи малознайомої лексики, що трапляється у ньому, та розуміння його змісту. Запропоновані у статті навчальні матеріали рекомендовані для іншомовців, які вивчають УМІ на рівні В₂.

Змістове наповнення розроблено з урахуванням необхідності формування у студентів/учнів як лінгвокраїнознавчої, так і мовленнєвої та мовної компетенцій, а також активізації в іншомовців різних видів мовленнєвої діяльності: читання, говоріння, слухання та письма.

Опрацьовувати матеріали радимо з вивчення необхідної для розуміння тексту та вправ лексики. З огляду на це подаємо словник. Викладач УМІ, який використовуватиме запропоновану розробку, може у разі потреби розширити поданий перелік слів, враховуючи потреби своєї аудиторії.

Словник

вишивáнка – вишита сорочка

вишивка – вишитий на чому-небудь візерунок

люмінесцєнтний – такий, що світиться

немовля – новонароджена дитина

оберіг – предмет, який захищає свого власника

орна́мент – оздоблювальний візерунок, в якому ритмічно повторюються геометричні елементи або стилізовані рослинні чи тваринні мотиви

передовá – територія, найближча до лінії фронту чи ворога

побутува́ння – існування, поширення чогось

повнометра́жний фі́льм – який має достатній метраж для показу протягом одного сеансу тривалістю понад 50 хв.

посаг – майно, гроші, цінні речі, які батьки або родичі дають нареченій, коли вона виходить заміж

спáдок – *тут*: явища культури, науки, побуту й ін., що залишилися від попередніх часів чи діячів

Наступний крок – виконання вправ на запам'ятовування нових слів. На цьому етапі пропонуємо виконати подані нижче завдання.

Завдання 1. Знайдіть у тексті слова зі словника, пригадайте їхні значення. Доберіть споріднені слова до слова «оберіг».

Історія вишивки на теренах України має не одну тисячу років. Адже вишивання тут здавна

було одним із традиційних занять і способів прикрашання одягу, речей, які берегли та передавали у спадок. Кожен регіон, кожне місто чи село, кожна родина мали свої орнаменти та різновиди вишивки.

Особливого ж значення вишивка набула в останні кілька століть. Переважно вишивали дівчата. До весілля готували спеціальну скриню, в якій роками збирали посаг. Найбідніша дівчина мала 30–40 сорочок, середнього достатку – 50–70 сорочок, а багата – 100 і більше.

Сорочку для немовляти, за повір'ям, мала вишити берегиня роду – мати або бабуся. Під час вишивання майстрині співали пісень і молилися. Вірили, що так сорочка стає оберегом.

Завдання 2. Візьміть із поданих слів по кілька літер, щоб утворити нові слова. Впишіть у клітинки те, що вийшло, та складіть з утвореними словами речення:

а) зі слів *любов, місто, немовля, сцена, енергія* – по дві перші літери, зі слова *танець* – першу та третю, а з *гарний* – дві останні;

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

б) зі слів *посаг, вниз, омана* – по дві перші літери, зі слова *метр* – всі, крім першої, з *важкий* – другу та третю, а з *колоритний* – три останні;

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

в) зі слова *плеяда* – першу та третю літери, з *середа* – третю, четверту та п'яту, а з *мова* – три останні;

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

г) зі слова *вишиття* – три перші літери, а зі слів *слива* та *жінка* – по три останні.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Завдання 3. Дайте визначення слів: *вишивання, вишиванка, вишивка*. За допомогою інтернет-ресурсів знайдіть зображення, які вони могли б позначати.

Далі переходимо до виконання завдання на актуалізацію теми, яке водночас має активізувати аудиторію до говоріння.

Завдання 4. Розгляньте зображення на: <http://www.ridnamoda.com.ua/?p=2994> та <https://rukotvory.com.ua/info/na-tsentralnyj-korpus-chernivetskoho-universytetu-odyahly-10-metrovu-vyshyvanku>. Поміркуйте, чому скульптури та споруди одягнули у вишиванки?

Наступний етап – робота з текстом. Залежно від особливостей аудиторії (кількість осіб, однаковий/неоднаковий рівень володіння мовою

тощо) можна поєднати читання мовчки та вголос або ж читати запропонований текст фрагментами. Після фрагментарного прочитання учасники навчального процесу можуть працювати в парах і ставити один одному запитання відповідно до змісту прочитаного, вибудовуючи своєрідний

діалог. Далі необхідно з'ясувати, чи траплялися в тексті незнайомі для аудиторії слова, яких не було у словнику до тексту. Якщо такі є, намагаємося разом з'ясувати їхні значення та даємо завдання студентам/учням перевірити їх за електронними чи друкowanими словниками.

Текст для читання

День вишиванки: із Чернівців по всьому світу

Щороку у третій четвер травня багато українців, збираючись на роботу чи до університету, до школи або садочка, у справах чи на прогулянку, одягають вишиванки. У соціальних мережах проводять конкурси «Моя вишиванка», «Найкраща вишиванка» або «Найкраще фото у вишиванці». Супермаркети, крамниці, ресторани, кав'ярні, туристичні агенції та інші заклади пропонують знижки клієнтам, які цього дня завітають до них у вишитій сорочці. Так, представники української нації, які шанують свій національний обєрїг, відзначають День вишиванки.

Ідею акції запропонувала студентка Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Леся Воронюк. Це сталося 2006 року. Дівчину приємно здивував її одноклассник Ігор Житарюк, який часто приходив на заняття у вишитій сорочці. Тож натхненна таким ставленням до національного одягу Леся запропонувала одноклассникам обрати один день і всім разом одягнути вишиванки. Її пропозицію радо підтримали – і вже наступного року День вишиванки відзначив весь факультет. Через три роки свято поширилося на інші навчальні заклади України. Згодом його підтримали міський голова Чернівців, державні службовці та чернівчани загалом. Ініціатива також отримала підтримку в Запоріжжі, Сімферополі, Львові та Рівному.

На п'ятирічний ювілей акції у Чернівцях вирішили встановити рекорд Гіннеса за кількістю людей у вишиванках, що зібралися в одному місці. 5 травня 2011 року на Центральну площу Чернівців прийшло понад 4000 людей у вишиванках. А одне із місцевих підприємств пошло величезну вишиванку (розміром 4 на 10 м), якою прикрасили архітектурну окрасу міста – головний корпус Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Рік по тому чернівецька влада започаткувала традицію дарувати вишиванки немовлятам, народженим цього дня в їхньому місті. Тепер щороку усі заходи в День вишиванки починаються саме так.

У 2013 році 680 людей у національних строях сформували «живий» тризуб розміром 34 на 38 м. Тоді свято тривало цілу добу та запам'яталося ще й університетським благочинним ярмарком солодошів, на якому вдалося зібрати майже 16 тисяч гривень для онкохворих дітей, що лікувалися в Чернівецькій обласній дитячій лікарні. Акція завершилася авторською люмінесцентною фотовиставкою Олександра Ткачука «Орнаменти, що світяться».

Наступного року в місті оголосили конкурс на найкраще родинне фото в національному одязі «Моя родина у вишиванці». Тоді ж студенти у вишиванках по всій Україні одночасно виконали державний гімн. Свято поширилося далеко за межі України. Акцію підхопили у 8 країнах світу: Канаді, США, Італії, Німеччині, Франції, Росії, Румунії та Португалії.

День вишиванки у 2015 році став знаком єдності українців. Організатори закликали одягнутися в національні строї всю Україну та започаткували акцію «Подаруй вишиванку захисникові». Волонтери передали вишиті сорочки військовим на передову, щоб вони стали для захисників Батьківщини оберегами. Це піднесло бойовий і моральний дух українських воїнів на окупованих Росією територіях. День вишиванки тоді став всесвітнім, адже до акції долучилося майже 50 країн.

За рік акція набула ще більшої популярності. У різних куточках України та світу відбулося чимало пов'язаних із нею заходів. У Києві у вишиванки одягнули пам'ятник Либіді та засновникам міста на Майдані Незалежності. На Чернівецьчині, Львівщині, Київщині, а також у Мелітополі, Маріуполі, Житомирі, Вінниці та інших містах активно підтримали акцію «Народжені у вишиванках». У столиці України почали дарувати вишиванки новонародженим малюкам.

Вулицями Житомира, а також столицями Молдови (Кишиневом) і Чехії (Прагою) пройшла Вишиванкова хода. У Токіо (Японія) відбувся парад вишиванок, а в Парижі (Франція) біля Ейфелевої вежі та Львові – дефіле у вишиванках.

У багатьох містах України, зокрема Києві, Чернівцях, Львові та Празі (Чехія), вперше показали повнометражний фільм про вишиті сорочки «Спадок нації». Стрічку знімали чернівчани: режисер проекту – військовий журналіст і фотохудожник Олександр Ткачук, сценарист – журналістка та письменниця Леся Воронюк. У фільмі гармонійно переплетені дві сюжетні лінії. Перша – етнографічна – показує неймовірне розмаїття унікальних орнаментів, технік вишивки, крою, характерних для різних регіонів побутування сорочок. Друга – це історія людей, життя яких змінила вишиванка: врятувала, поєднала, стала символом нескореності чи останньою надією.

Зйомки відбувалися в шести країнах світу: Україні, Канаді, Італії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Німеччині, Росії. Після прем'єри фільму глядачі довго аплодували стоячи.

Тепер «Спадок нації» показують у різних куточках земної кулі. Вишиванка є не тільки частиною гардеробу українців, а й символом та оберегом, який вони передають від покоління до покоління як безцінний скарб. Це також символ, що єднає українців і презентує Україну у світі, це «молитва без слів», генетичний код та дрес-код нації.

<http://ukrainka.org.ua/node/6985>

<https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2639642-film-spadok-nacii-pro-ukrainsku-visivanku-virusae-do-portugalii.html>

Після прочитання тексту рекомендуємо виконати завдання на розуміння його змісту.

Завдання 5. Доповніть речення відповідно до змісту тексту.

1. відзначають День вишиванки.
2. Ідею акції запропонувала студентка.....
3., який часто приходив на заняття у вишитій сорочці.
4. поширилося на інші навчальні заклади України.
5. 5 травня 2011 року на Центральну площу Чернівців прийшло.....
6. сформували «живий» тризуб розміром 34 на 38 м.
7. Акція завершилася
8. у національному одязі «Моя родина у вишиванці».
9. став знаком єдності українців.
10. Волонтери передали вишиті сорочки
11., адже до акції долучилося майже 50 країн.
12. У столиці України почали
13. вперше показали повнометражний фільм про вишиті сорочки «Спадок нації».
14. Вишиванка є не тільки частиною гардеробу українців,

Завдання 6. Знайдіть у тексті 10 назв міст і утворіть від них назви мешканців. **Наприклад:** *Запоріжжя – запоріжці.*

Завдання 7. Перегляньте трейлер до фільму «Спадок нації» на: <https://www.youtube.com/watch?v=9FlzQieNLFs>. Поділіться враженнями у групі. Розкажіть, що вам найбільше запам'яталося? А які скарби передає у спадок від покоління до покоління ваша нація?

Завдання 8. Дізнайтеся, який вигляд мають зашифровані у вишивці ваше ім'я та імена, що траплялися в тексті. Для цього скористай-

теся інтернет-ресурсом «Текстова вишивка» (<https://vyshyvka.ukrzen.in.ua/>). Виконуючи команду «вишити», ви отримаєте орнаменти необхідних імен. Збережіть зображення й охарактеризуйте, з яких елементів вони складаються, які кольори в них поєднані тощо. Порівняйте своє вишите ім'я з іншими.

Завдання 9. Організуйте показ вишиванок у країні, де ви проживаєте, та запросіть на цю подію когось з українських дизайнерів одягу, які використовують у роботах елементи етностилу: Оксану Караванську, Роксолану Богуцьку, Оксану Полонець, Віту Кін чи ін. Роль дизайнера доручіть друзі. Здалегідь поміркуйте, які питання будете обговорювати (робота в парі).

Завдання 10. Розділіться на групи. Поміркуйте, яким іще предметам, речам, явищам тощо можна дати назву «Вишиванка». Прорекламуйте свої ідеї (робота у групі).

Наприклад: *Неймовірно смачний торт «Вишиванка» від кондитерської «Кулінарні шедеври». Чудове поєднання смачних коржів із пісочного тіста, смородинового конфітюру, горіхового беже та вершково-кавового крему сподобається навіть найвибагливішим ласунам.*

Висновки. Запропоновану модель опрацювання навчального матеріалу лінгвокраїнознавчого спрямування, що складається із завдань, які допоможуть іншомовцям на заняттях з УМІ підготуватися до прочитання тексту українознавчого характеру та перевірити себе на розуміння його змісту, водночас активізуючи всі види мовленнєвої діяльності, можна використати у процесі розробки інших тем, спрямованих на формування ЛКК.

Перспективу дослідження вбачаємо в науково-методичних розробках з УМІ, завдання яких полягатиме у висвітленні інформації, що розкриватиме особливості традиційної та модерної української культури, зокрема популярних у світі фестивалів та інших подій, які відбуваються на теренах України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вітренко А.В. Основні компоненти лінгвокраїнознавчої компетенції. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. С. 138–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_29_26 (дата звернення: 08.07.2019).
2. Данилюк Н. Міжмовні та міжкультурні паралелі на початковому етапі навчання української мови арабських студентів. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2016. Вип. 12. С. 257–264.
3. Коваленко Л., Фоменко О., Шелякіна А. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції студентів (досвід роботи центру англійської мови та інформації). *Іноземна філологія*. 2012. Вип. 45. С. 53–55.
4. Лещенко Т.О., Самойленко І.В., Юфименко В.Г. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції іноземних студентів медичних ВНЗ засобом української пісні. *Творчість Раїси Кириченко в культурному про-*

сторі України на покордонні ХХ–ХХІ століть. Полтава, 2013. С. 253–263. URL: <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/bitstream/umsa/2659/1/Formuvannya.pdf>. (дата звернення: 04.07.2019).

5. Романишина Л.М., Кравець Р.А. Лінгвокраїнознавчий підхід до викладання іноземної мови в аграрному ВНЗ. *Наукові записки Вінницького національного аграрного університету. Соціально-гуманітарні науки*. 2013. Вип. 2. С. 154–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/naukzv_2013_2_19 (дата звернення: 24.05.2019).

6. Судук І.І., Литвин Н.Б., Титова М.В. Шляхи формування лінгвокраїнознавчої компетенції на заняттях з української мови як іноземної. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Філологія*. 2016. Т. 21, Вип. 2(14). С. 153–161.

УДК 81'367

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.10-1.4>

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ВИЯВИ ДЕТЕРМІНАНТІВ ДОПУСТУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

ASSUMPTIVE MINIMAL SEMANTIC-SYNTACTIC UNITS AS CORRELATES OF ASSUMPTION DETERMINANTS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

Грозян Н.Ф.,

<https://orcid.org/0000-0002-0003-7845>
кандидат філологічних наук, доцент,
докторант Інституту української мови
Національної академії наук України

Детермінанти допусту – один із різновидів обставинних детермінантів, які формують досить велику і специфічну групу детермінантів зі значенням зумовленості. Корелятами детермінантів допусту є допустові мінімальні семантико-синтаксичні одиниці, які відображають семантико-синтаксичні відношення, сформовані з наслідкових і протиставних власне-семантичних відношень. Варто зауважити, що детермінанти допусту можуть або спростувати зміст недетермінантних частин, при цьому не відмінюючи істинності повідомлюваного, або встановлювати відношення толерантності між обома частинами висловлення.

Детермінанти допусту корелюють з адвербіальними допустовими синтаксемами, багатогранність смислових допустових відношень яких втілена в різних семантико-синтаксичних одиницях. Залежно від експлікованого значення допустові синтаксеми поділено на чотири групи, які охоплюють такі семантичні різновиди: 1) зворотна зумовленість у процесі порівняння компонентів суб'єкта або суб'єкта та об'єкта за їх загальними й індивідуальними рисами чи сферами функціонування; 2) значення неможливості, недостатності, відсутності чи обмеженості певних ознак і дій суб'єкта попри наявність реальних, можливих, сприятливих передумов; 3) позитивна характеристика суб'єкта на тлі недостатності передумов або наявності підґрунтя, що перешкоджає появі цієї характеристики; 4) експлікація результату дії суб'єкта, протилежного очікуваному.

У сучасній українській літературній мові допустові синтаксеми репрезентовано низкою морфолого-синтаксичних варіантів. Найпоширенішими із них є прийменниково-відмінкові сполуки, з-поміж яких варто виокремити такі різновиди: *незважаючи на + знахідний відмінок; всупереч + давальний відмінок; <...> наперекір + давальний відмінок; попри + знахідний відмінок; незалежно від + родовий відмінок; при + місцевий відмінок*.

На відміну від прийменниково-відмінкових конструкцій, в українській мові випадки вживання прислівників як допустових мінімальних одиниць є поодинокими. Зазвичай цю функцію виконує морфологізований прислівник *наперекір*. Він передає значення *всупереч бажанню кого-небудь: Наперекір робить лише дитина* (Антошка. – 05.05.2015).

Зрідка допустове значення можуть виражати дієприслівники: *Не знаючи мови, діти висловлюють власні почуття мімікою та плачем* (Жінка-онлайн. – 02.03.3004).

Описані різновиди обставинних синтаксем допусту є віддзеркаленням спектру життєвих потреб і відповідають різним комунікативним інтенціям.

Ключові слова: детермінант, детермінант допусту, речення, висловлення, мінімальна синтаксична одиниця.

Assumption determinants are one of the types of adverbial determinants which form quite a large and specific group of determinants with a causation meaning. Correlates of assumption determinants are assumptive minimal semantic-syntactic units which express semantic-syntactic relations, formed from consequential and opposite semantic relations themselves. It has to be noted that assumption determinants can either deny the contents of non-determinant parts, without cancelling the truth of a statement, or set up the relations of tolerance between both parts of a statement.

Assumption determinants correlate with adverbial assumptive syntaxemes, whose diversity of semantic assumptive relations is presented in various semantic-syntactic units. Depending on an explicated meaning, assumptive syntaxemes are classified into four groups which cover such semantic types: 1) inverse causation when comparing subject components